

Etika in preiskovanje kaznivih dejanj: nekatere dileme in problemi¹

Darko Maver²

Policijski kodeksi etike se običajno ukvarjajo s policijo in policijskim delom v celoti in ne razlikujejo med delom unifomirane in kriminalistične policije. Vendar pa ima preiskovanje kaznivih dejanj določene posebnosti; zastavljajo se posebna etična in moralna vprašanja, ki zahtevajo posebno pozornost in preučevanje. Te posebnosti izhajajo iz same narave preiskovanja kaznivih dejanj kot procesa iskanja resnice (kot se to pojmuje v kontinentalnem sistemu) ali kot rekonstrukcija preteklega dogodka (v skladu z nekaterimi ameriškimi avtorji) v okviru pravil kazenskega postopka. Pomembno etično vprašanje je povezano s sumom kot gonilno silo preiskovanja: ali je načeloma etično sumiti nekoga kot storilca kaznivega dejanja le na temelju indicev, sumljivih okoliščin ali nedoločenih informacij? Ali je sploh etično koga osumiti in dvomiti o njem? Vendar pa brez suma ne bi bilo preiskovanja in brez hipoteze o krivdi ne bi iskali pomembnih dejstev ali jih opazili. Po drugi strani pa se sprašujemo, ali je moralno dopuščati neetično vedenje storilcev kaznivih dejanj, medtem ko zahtevamo strogo zakonito in etično vedenje preiskovalcev? Ali lahko to štejejo kot enakopraven boj med dvema nasprotujočima si stranema in ali lahko govorimo o »enakosti orožja«, kadar je ena stran neovirana pri svojih dejavnostih (lahko laže, goljufa, zapelje, grozi, uniči dokaze idr.), medtem ko se mora druga stran strogo držati zakonskih in etičnih omejitev? Pisec predlaga oblikovanje posebnega kodeksa etike, ki bi bil namenjen preiskovalcem.

Ključne besede: preiskovanje kaznivih dejanj, etika, policijski kodeksi etike, preiskovalci

UDK: 174 + 343.985

1 Uvod

Človek se dnevno srečuje s številnimi situacijami, v katerih mora odločati, ukrepati ali ravnati tudi v skladu s tem, kaj je dobro in kaj slabo, torej v skladu z etičnimi in moralnimi normami. Tega se pogosto niti ne zaveda, ker ravna rutinsko in brez posebne moralne presoje. Če včasih le pomisli na etično spornost kakega ravnanja, to hitro potisne v podzavest ali racionalizira, še zlasti, če tudi drugi v enaki situaciji ravnajo podobno. Takšna dejanja lahko segajo od drobnih ali vsakdanjih laži, manjših nepoštenosti in zvijač, nekorektnosti, do večjih prevar, preslepitev in goljufij oziroma ravnanj, ki so etično sporna, nemoralna, deviantna ali celo kazniva. Še bolj pa so zahtevne situacije, ko se mora posameznik odločati med različnimi dejanji, ki pa so vsa bolj ali manj etično sporna. Celo Dalajlama opozarja na posebne dogodke v življenju, ki spravljajo človeka v zadrego, kako naj se odloči in ravna, saj je vsaka odločitev etično sporna. (Dalajlama, s.135)

Če je torej tako v vsakdanjem življenju, se porajajo podobne dileme in problemi tudi pri opravljanju posameznih poklicev, ki poleg tega vsebujejo tudi specifične situacije, iz katerih izhajajo prav posebne moralne obveznosti in zahteve. Zato so še posebej preučevali značilnosti posameznih poklicev in izdelali zanje kodekse poklicne etike. Imamo npr. kodeks etike sodnikov, zdravnikov, odvetnikov, javnih uslužbencev, pa tudi policistov. Ti kodeksi upoštevajo poleg sploš-

nih moralnih in etičnih načel tudi pravila vedenja pripadnikov posameznega poklica.

Policijsko delo je povezano z državnimi pooblastili, močjo in prisilo, z različnimi konfliktnimi in nasilnimi situacijami, s stalnim komuniciranjem z ljudmi, razreševanjem sporov, z diskrecijo in selekcijo, z nemoralnostjo in deviantnostjo, hkrati pa imajo dejanja policistov resnejše posledice kot ukrepanje običajnih ljudi. Zato je toliko bolj pomembno, da policisti ravnajo moralno in etično. Piscini (npr. Pečar, s.24) poudarjajo, da morajo izražati celo višje standarde vedenja kot povprečni državljani. Kljub temu pa se je zanimanje strokovnjakov bolj pozno usmerilo v preučevanje etičnih vidikov policijskega dela in so o tem (ob senzacionalističnih primerih policijskega nasilja ali korupcije) več poročali novinarji ter v kriminalnih romanih in filmskih zgodbah upodobili pisatelji in filmski ustvarjalci. (Kleinig, s.VII.)

Nujno je bilo torej treba izdelati posebne policijske kodekse etike. Ta pobuda je zlasti v nerazvitih državah in državah v tranziciji prišla do izraza šele v zadnjem desetletju. Pod okriljem in s pomočjo Sveta Evrope so v državah srednje in vzhodne Evrope kot gobe po dežju nastajali novi kodeksi policijske etike, vse več pa je bilo tudi posvetov in razprav o njihovem uvajanju v policijsko prakso in v procese izobraževanja ter usposabljanja policistov. Slovenija je dobila svoj kodeks policijske etike kmalu po osamosvojitvi države, to je leta 1992.

Kodeksi policijske etike praviloma obravnavajo policijo kot celoto, čeprav so razlike pri ugotavljanju etičnih meril »odvisno od tega, kdo si in kaj si v policiji, oz. kaj kdo dela in kakšno odgovornost ima«. (Pečar, s27) Posamezni pisci so poleg komentarjev splošnih policijskih načel namenili posebno pozornost zlasti etiki vodilnih delavcev oz. etiki policijskega

¹ Referat je bil v nekoliko spremenjeni obliki predstavljen na mednarodni konferenci Policing in Central and Eastern Europe, Ljubljana, 21-23-9.2000

² Darko Maver, doktor kazensko-pravnih znanosti, izredni profesor za kriminalistiko, Visoka policijsko-varnostna šola, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenija

managementa (glej npr. Franke, 1997, Ahlf, 2000), spregledali pa niso niti posebnosti etike pri preiskovanju kaznivih dejanj (npr. Kleinig, Newton idr.). Prepričani smo, da so pri odkrivanju in preiskovanju kaznivih dejanj posebni položaji, ki terjajo obnašanje in ukrepanje v skladu z ustreznimi moralnimi in etičnimi načeli. Te položaje je treba podrobneje preučevati in usposobiti preiskovalce za soočenje z njimi.

Družba postavlja kriminaliste in policiste, ki odkrivajo in preiskujejo kriminaliteto, pred zelo zahtevne in občutljive naloge, saj se po eni strani nenehno srečujejo z najbolj temnimi platmi človeškega življenja, izpostavljeni so nevarnostim, grožnjam, kritikam, aferam in stresu, opravljati morajo neprijetna in včasih etično vprašljiva dejanja, po drugi strani pa so njihova pooblastila omejena, upoštevati morajo človekove pravice in pravne in moralne norme, od njih se zahteva čim večja uspešnost in učinkovitost, sama narava odkrivanja in preiskovanja kaznivih dejanj pa je težavna in zapletena. Potrebovali bi torej poseben kodeks etike in posebne priprave na to, kako razreševati etično vprašljive probleme.

To problematiko bomo skušali vsaj na kratko prikazati v nadaljevanju in pri tem opozoriti na dileme in probleme, ki nastajajo v teoriji in praksi preiskovanja. Članek je zgolj izhodišče za razmišljanje in nikakor ne daje izčrpnih prikazov in odgovorov.

2 Splošno o etiki pri preiskovanju kaznivih dejanj

Preiskovanje kaznivih dejanj ima torej značilnosti, ki so povezane s posebnimi etičnimi vprašanji. Te značilnosti izhajajo iz splošnih zakonitosti spoznavnega procesa o kaznivem dejanju kot preteklem dogodku in storilcu, ter posebne pravne urejenosti predkazenskega in kazenskega postopka. Iz tega izhajajo specifične etične dileme, tako glede preiskovanja na splošno kot tudi v okviru izvajanja posameznih operativnih ali preiskovalnih dejanj. Najprej bomo nakazali nekaj splošnih etičnih vprašanj povezanih s preiskovanjem kaznivih dejanj, nato pa se bomo dotaknili še posebnosti pri delu v praksi.

2.1 Neetičnost storilcev proti etičnosti preiskovalcev (ali vprašanje o enakosti orožja)

Pri izvrševanju kaznivih dejanj storilci ne spoštujejo pravnih ali moralnih norm. Na dejanje se skrbno pripravijo, izberejo ustrezno priložnost, ga izvršijo v čim večji tajnosti, pri izbiri sredstev in načina storitve nimajo moralnih pomislekov, po dejanju odstranijo priče in materialne dokaze ter skrijejo svojo identiteto. S časom sledovi izginjajo, spomin prič in očividcev slabi, dejanje prehaja v pozabo, pojavi se proces racionalizacije in podzavestnega pozabljanja, storilec pa aktivno onemogoča preiskovalcem, da bi ugotovili resnico. Te okoliščine že same po sebi delujejo v prid storilca kaznivega dejanja in otežujejo njegovo odkritje in obsodbo. Poleg tega so še ovire pravne narave, ki so sicer namenjene varovanju

človekovih pravic in preprečevanju nezakonitega poseganja v človekovo integriteto in svoboščine, vendar pa hkrati ovirajo policiste in kriminaliste pri iskanju osumljencev in zbiranju dokazov.

Storilec ni dolžan pričati zoper sebe, ima pravico do molka, prepovedane so številne metode zasliševanja in zbiranja obvestil, le izjemoma je mogoče uporabiti prikrite preiskovalne metode, vsa procesna dejanja morajo biti opravljena v skladu s pravnimi določili ipd. Ali gre torej res za enakopraven boj med obema stranema, oziroma ali obstaja enakost orožja (Kobe), če je ena stran (storilec) v svojem ravnanju povsem neovirana (lahko laže, goljufa, zavaja, grozi, se skriva, izmika, podkupuje, itd.), druga pa se mora držati strogih pravnih in etičnih omejitev?

Vprašanje o enakosti orožja nastane sicer šele v trenutku pričetka preiskovanja, ko se soočita obe nasprotujoči si strani, ki z različnimi strategijami, taktikami in manevri skušata doseči svoje cilje (oprostitev storilca ali obsodbo). Pri sami izvršitvi kaznivega dejanja najpogosteje ni mogoče govoriti o enakopravnosti, saj je storilec v očitno ugodnejšem in nadmočnem položaju. Šele z iskanjem osumljenca in zbiranjem dokazov zoper njega nastane konfliktni položaj, v katerem naj bi imeli obe strani enake možnosti za uspeh.

Boj je težaven in pogosto neuspešen. To dokazuje veliko temno polje kriminalitete, ko za kazniva dejanja policija sploh ne ve, razmeroma veliko število neraziskanih kaznivih dejanj (v povprečju okoli polovica vseh prijavljenih), pa tudi majhno število obsodb glede na vložene ovadbe in obtožbe. Ali je torej etično nalagati preiskovalcem še dodatne stroge etične omejitve, hkrati pa od njih zahtevati, da so učinkoviti in jih nato po njihovi uspešnosti tudi ocenjevati?

Omejitve pa niso absolutne in včasih dopuščajo izjeme – tako pravne kot moralne. Če samo pravo pristaja na izjeme, ko npr. ob določenih pogojih dovoljuje neetične ali celo nezakonite ukrepe – prisluškovanje, skrivno opazovanje in sledenje, nadzor nad telekomunikacijami, navidezno podkupovanje ali odkup predmetov, tajno policijskega delovanje, uporaba tajnih sodelavcev in ovaduhov, prenaprejenih identifikacijskih sredstev ter drugih t.i. prikritih preiskovalnih ukrepov. Pri tem gre očitno za zavajanje oz. preslepitev osumljencev, kar je sicer v kazenskem procesnem pravu prepovedano! Če država torej vendarle dopušča izjeme v interesu »višjih ciljev«, je do neke mere razumljivo, da tudi policisti včasih posegajo po nedovoljenih in neetičnih metodah in sredstvih, da bi dosegli (sicer etično upravičeni) cilj?

Če pri tem upoštevamo še ogorčenje, jezo, nemoč, zgražanje in druga čustva, ki jih občutijo preiskovalci ob brutalnem in hudem kaznivem dejanju ter ob brezobzirnem storilcu, ki se še hvali in posmehuje žrtvi in družbi, je želja po uporabi tudi problematičnih metod razumljiva (vendar ne tudi opravičljiva). Da bi zdržali takšne pritiske in negativna čustva ter frustracije ob neuspešnem preiskovanju, so zares potrebni višji

etični standardi, saj navadna etična načela za takšno delo ne zadostujejo. (Newton, s.56)

Med pravnimi prepovedmi in določili in neproblematičnimi metodami in sredstvi ravnanja je sivo polje, kjer se manj izrazito kažejo moralne in etične norme, in kjer preiskovalci iščejo svoj maneverski prostor. Pri tem velikokrat hodijo po ostrini britve (in se tega tudi bolj ali manj zavedajo) ter se izpostavljajo tveganju, da bodo kaznovani. Včasih je zgolj od naključja odvisno, ali bo njihovo ravnanje odkrito ter spoznano kot prekoračitev pooblastil, kaznivo dejanje ali »samo« kot moralno in etično zavrženo dejanje.

Tako pridemo do problema »umazanih rok« oziroma do uporabe nelegalnih, neetičnih ali drugače problematičnih metod za doseg sicer upravičenih ciljev. Najpogosteje navajani primer takega ravnanja v filmski podobi je detektiv »Dirty Harry Calahan« (Kleinig), ki je uporabljal različne surove in nezakonite prijeme, ko je reševal ugrabljene talce in v končnem obračunu ustrelil zločinca Scorpio. V zvezi z vprašanjem »umazanih rok« se zastavlja vrsta vprašanj, ki jih je lepo prikazal Kleinig, zato jih ne bomo ponavljali. Gre preprosto za vprašanje, ali lahko v določenih primerih sredstvo upravičuje cilj, in ali je lahko »moralno potrebno«, da si preiskovalec »umaže roke«, da bi dosegel sicer upravičen cilj? Tudi tu pisci naštevajo vrsto primerov, ki ponazarjajo dilemo, ko je treba med več slabimi rešitvami izbrati najmanj slabo, in skušajo nakazati rešitve. (Npr.: Ali je upravičeno mučiti terorista, da bo izdal lokacijo skrite bombe, ki bi povzročila smrt številnih ljudi? Ali streljati na ugrabitelja, ko obstaja resna nevarnost, da bo pobil talce? Ali nezakonito prisluškovati telefonskemu pogovoru, ko gre za načrtovanje atentata, pa še ni ustrezne sodne odločbe? Itd.)

Problem uporabe neetičnih metod in sredstev za doseg ciljev preiskovanja postane še bolj izpostavljen ob močnih pritiskih javnosti, naj se storilec kaznuje, če zoper njega ni dovolj trdnih dokazov, ali pa je zaradi tehničnih pravnih napak celo oproščen. Številni filmi, kot so npr. Dirty Harry in televizijske nadaljevanke (Roka pravice, Dellaventura, ipd.) obravnavajo to temo in med ljudmi ustvarjajo mnenje, da je upravičeno, če posamezniki vzamejo zakon v svoje roke, saj sicer ostanejo zločinci zaradi nesposobne ali neučinkovite policije nekaznovani.

2.2 Sum kot gonilna sila preiskovanja in etika

Edwin Meese, Attorney General of the United States je 1986. leta menda zapisal: »The thing is, you don't have many suspects who are innocent of a crime. That's contradictory. If a person is innocent of crime, then he is not a suspect.« (po Scheck, 2000) Pravosodni minister je verjetno mislil na obsojence in ne na osumljence, sicer bi bil v očitni zmoti. Pa vendar: narava preiskovalnega postopka je taka, da do storilca ni mogoče priti drugače kot prek osumljencev, ki jih je običajno več. Večina med njimi je nedolžnih in so v nadaljnjem po-

stopku izločeni, ostane le storilec. Le jasnovidec bi lahko neposredno ugotovil storilca, sicer pa je pot do njega dolgotrajna. Poteka prek številnih oseb, ki so iz takšnih ali drugačnih razlogov sumljive. Osnova za kriminalistično delo so torej indici oz. razlogi za sum, sumljive okoliščine, posredni dokazi ali kakorkoli jih že imenujemo, ki usmerjajo preiskovalce in kažejo na domnevnega storilca.

Pomembno načelno etično vprašanje v zvezi s preiskovanjem kaznivih dejanj je torej povezano z sumom, ki je po mnenju nekaterih tudi gonilna sila preiskovanja. Vprašanje se glasi: ali ni že v svojem bistvu neetično sumiti neko osebo, za katero še ni ugotovljeno, da je storilec kaznivega dejanja? Sumiti pomeni drugače gledati, kot je razvidno na prvi pogled, dvomiti v tisto, kar vidimo ali slišimo, iskati skrito ozadje ali bistvo stvari, skratka, ne verjeti očividnemu. Pravijo, da sta sum in dvom »oče« in »mati« kriminalistike, zato brez njiju preiskovanje ne bi bilo mogoče.

Sum je seveda bistvenega pomena pri nejasnih in skritih primerih, ko je treba iskati neznanega storilca ali sploh odkriti, da je bilo kaznivo dejanje zares storjeno. Nič manj pa ni koristen pri navidez povsem jasnih zadevah, ko je morilec morda celo prijet »in flagranti«, pa se kasneje izkaže, da je dejanje potekalo drugače in je storilec nekdo drug. Dvom in sum sta torej nujna elementa kriminalističnega preiskovanja in kriminalističnega mišljenja. Brez suma ne bi pričeli preiskovati, prav tako tudi ne bi uspešno zaznavali (apercipirali) obremenilnih dejstev in dokazov, sestavljali ustreznih verzij ter jih preverjali, hitreje pa bi tudi spregledali in pozabljali tiste izjave in informacije, ki bi nasprotovale naši tezi o nedolžnosti. (Maver, 1997)

V kazenskem pravu velja domneva nedolžnosti, ki pomeni, da je vsakdo nedolžen, dokler ni pravnomočno obsojen in spoznan za krivega. Ne zgolj »verjetno« nedolžen (kar bi bilo logično), temveč domnevno nedolžen. Iz pravnega vidika je to razumljivo, saj pomeni varstvo osebe pred neupravičenimi posledicami ožigosanja, da je storilec kaznivega dejanja, še predno je spoznana za krivo. V psihološkem smislu pa sta domneva nedolžnosti in sum, da je nekdo storilec kaznivega dejanja, kontradiktorna, nasprotujoča si pojma. Ne moremo namreč domnevati, da je nekdo nedolžen, hkrati pa sumiti, da je storilec kaznivega dejanja. Če domnevamo, da je nedolžen, preiskovati sploh ne bomo pričeli. Če pa je domnevni krivec, ne more biti hkrati nedolžen in je domneva nedolžnosti napačna. Gre seveda za pravno domnevo nedolžnosti, ki pa ni povsem skladna s psihološkimi vidki raziskovanja oz. preverjanja hipotez. Vsekakor morajo biti preiskovalci pri svojem delu čim bolj objektivni in morajo preverjati različne verzije ter upoštevati tako dejstva, ki osumljenca obremenjujejo, kot tudi tista, ki ga razbremenjujejo. Bistvo iskanja in apercepcije dejstev pa je vendarle povezano in odvisno od temeljne hipoteze, ki pa je, da je nekdo nedolžen ali kriv. Stopnja verjetnosti, da je nekdo storilec, je navadno v začetku dokaj majhna, sum je torej zelo rahel in slabo utemeljen, nato pa se z akumulacijo indicev in neposrednih dokazov stopnjuje do utemeljenih raz-

logov za sum, utemeljenega suma ali gotovosti (ozrioma verjetnosti zunaj razumnega dvoma).

Ob takšnem stanju stvari se pojavlja po eni strani nevarnost prehitrega in nekritičnega osumljenja neke osebe (sploh ni indicev ali sumov, ki bi kazali na morebitnega storilca ali kaznivo dejanje), in po drugi strani trmasto vztrajanje pri prepričanju, da je nekdo kriv, čeprav ni ustreznih dokazov za to. Oboje je škodljivo in izhaja iz predsodkov, intuitivnih preblistkov ali celo paranoje in drugih patoloških motenj. Tudi tu so meje težko določljive in je od kriminalističnega genija, ki z vztrajnostjo in kljub nasprotnim mnenjem drugih nadaljuje s preiskovanjem in na koncu (tudi po več letih) uspešno razreši primer, do norca, ki v nedogled bolešno sumi nedolžnega človeka, le majhen korak. Vse navedeno je seveda tudi etično vprašanje.

Kriminalistično preiskovanje pomeni tudi stopnjevanje verjetnosti o krivdi neke osebe od najmanjše verjetnosti (razlogi za sum) do velike verjetnosti (utemeljeni razlogi za sum, utemeljen sum) oz. verjetnosti zunaj razumnega dvoma (gotovosti), ki je zajeta v sami sodbi. To pa pomeni, da je po naravi stvari normalno, da se preiskovanje prične z večjim številom osumljencev, ki se v postopku eliminacije izločajo, dokler ne ostane le pravi storilec (ali včasih tudi njega ni), ki je obsojen za dejanje. Trditev, da majhno število obsojenih v primerjavi z vsemi ovadenimi pomeni slabo delo policije ter je zato veliko ljudi po nepotrebem v kazenskem postopku (Vodopivec), je zato le delno resnično. Značilnosti spoznavnega procesa v kazenskem postopku je pač treba upoštevati, to pa pomeni tudi določeno število nedolžnih oseb v postopku, ki so kasneje izločene. (Res pa je, da je včasih delo policije tudi nekakovostno, ker policija ne preverja dovolj skrbno zbranih dokazov in indicev, zato tudi po nepotrebem zadržuje ljudi v kazenskem postopku in jih ovaja državnim tožilstvom.) Ali je etično nekoga preiskovati, zasliševati, se vtikati v njegovo zasebnost zato, ker je »sumljiv«, hkrati pa vedeti, da morebiti le ni storilec? Nujnost da, toda etično vprašljiva.

3 Etika v praksi preiskovanja

Etična vprašanja in dileme v zvezi s preiskovanjem kaznivih dejanj lahko nastajajo v praksi pri izvajanju vseh operativnih in preiskovalnih dejanj, ki jih opravljajo policisti in kriminalisti, od pričetka preiskovanja do njegovega konca. Sporne situacije in odločitve je najti pri zbiranju obvestil o kaznivem dejanju in storilcu, pri zaslišanju obdolženca in prič, pri ogledu kraja dejanja in rekonstrukciji, pri izvajanju hišne in osebne preiskave, pri ekshumaciji in obdukciji, pri izvajanju prikritih preiskovalnih ukrepov, pri iskanju in prijemanju osumljencev, pri prepoznavi ali identifikaciji oseb, pa tudi pri načrtovanju preiskovanja, sestavljanju verzij in njihovem preverjanju. Skorajda ni kriminalističnega opravila, kjer etika in morala ne bi mogli biti povezani bodisi z delovanjem ali nedelovanjem preiskovalca.

V tem prispevku žal ne moremo podrobneje obravnavati vseh teh vprašanj, čeprav bi bilo to nedvomno koristno. Prav s prikazom in razčlenbo konkretnih situacij, ki so terjale odločitve in ukrepanje v skladu z etičnimi načeli, bi lahko izdelali priporočila za preiskovalce ter tudi didaktične napotke za njihovo usposabljanje in izobraževanje. Posamezni pisci so sicer obravnavali vprašanja v zvezi z zasliševanjem obdolženecv (npr. Newton), prikritimi preiskovalnimi metodami ter uporabo sile in preslepitve (Kleinig), nevestnim ravnanjem, nezakonitimi preiskovalnimi ukrepi in podobno, le redka pa so dela, ki bi se nanašala na etične dileme pri izvajanju ogleda, opravljanju rekonstrukcije, hišne ali osebne preiskave ali celo na indicionalno metodo odkrivanja kaznivih dejanj. Na kratko se bomo dotaknili nekaterih od navedenih kriminalističnih opravil.

3.1 Indicionalna metoda odkrivanja

Storilci kaznivih dejanj si prizadevajo skriti sledove in druge dokaze, zato je treba široko in temeljito zastaviti iskanje možnih osumljencev. Teoretično so lahko storilci vsi prebivalci našega planeta. Treba je torej opraviti izbor ter izločiti vse tiste, ki v konkretnem primeru niso mogli biti storilci, ter usmeriti pozornost na tiste, ki so zaradi različnih sumljivih okoliščin (indicev) morebitni storilci. Če torej ni očitvidcev, je mogoče priti do osumljencev le z uporabo indicionalne metode odkrivanja – torej z upoštevanjem vseh sumljivih znakov ali okoliščin, ki kažejo na morebitnega storilca. Kriminalistika je razvila sistem indicev, ki jih preiskovalci iščejo in preverjajo v konkretnem primeru. To so npr.: motiv, predkaznovanost, pripravljajna dejanja, značaj, korist od dejanja, psihične in fizične posledice dejanja, navzočnost na kraju dejanja, posest predmetov iz kaznivega dejanja in podobno. Preiskovalci iščejo osebe, ki so bile na kraju dejanja, ki bi lahko imele motiv za dejanje, pri katerih se kažejo psihične ali fizične posledice kaznivega dejanja (občutki krivde, strah, sprememba načina življenja, vrnitev na kraj dejanja, pretirano zanimanje za potek preiskave, brisanje sledov ali skrivanje materialnih dokazov, itd.), ki so bile že kaznovane za podobna kazniva dejanja (specialni povratniki), ki imajo negativne osebnostne lastnosti itd. Vse te osebe postanejo osumljenci in s tem objekt preiskovanja. Indici so lahko bolj ali manj zanesljivi in bolj ali manj oprijemljivi: lahko gre zgolj za anonimno prijavo, za javne govorice, za drobne spremembe v obnašanju, ali pa za bolj utemeljene razloge za sum, kot so navzočnost na kraju dejanja, sledovi s kraja dejanja na osumljencu ali njegovi sledovi na žrtvi in kraju dejanja ipd. Čim več je indicev, ki se kopičijo in tvorijo dokazno verigo, večja je verjetnost, da je osumljeni zares storilec očitnega kaznivega dejanja. Z metodo eliminacije in difundiranja se osumljeni razbremenjuje morebitne krivde.

Uporaba indicev je torej potrebna, vsebuje pa tudi občutljiva moralna in etična vprašanja: vsak indic ali sum, tudi še tako neznaten, je namreč treba preveriti, to pa pomeni zbirati dodatna obvestila, iskati materialne dokaze, preverjati obnašanje

in ravnanje osumljenca, brskati po njegovi zasebnosti, ga morebiti celo zasliševati, opraviti poligrafsko testiranje, ga zasledovati in opazovati, kar gotovo zanj ni prijetno. Z vsemi temi ukrepi, četudi diskretno opravljenimi, je osumljeni prizadet in pogosto tudi stigmatiziran oz. ožigosan kot morebitni storilec. Ali je torej moralno iskati, zbirati in preverjati indice o določenih osebah in jih tako označiti kot osumljence, čeprav vemo, da gre zgolj za sum in da je večina teh oseb nedolžnih? Kako ukrepati, da bi bile škodljive posledice čim manjše oziroma jih sploh ne bi bilo? Verjetno predvsem tako, da se pri vsakem indicu skrbno oceni in analizira njegova vrednost in pomen, kakor tudi zanesljivost vira, iz katerega informacija izhaja. Tako se lahko pokaže, da ni mogoče govoriti niti o indicu, temveč zgolj o predsodku, o neutemeljeni ideji ali intuiciji, ki je ni mogoče jemati resno ali jo celo preverjati (glej npr. primer ukradenega Audija A8 bivšega podpredsednika vlade). Če je sum vendarle utemeljen, pa je treba ravnati z njim diskretno in tenkočutno. Narejene škode največkrat kasneje ni mogoče popraviti.

3.2 Zbiranje obvestil in zaslišanje

Zaradi specifičnosti slovenske kazenske procesne zakonodaje je treba ločevati med zbiranjem obvestil (neformalno zaslišanje, intervju), ki ga opravijo policisti, ter formalnim zaslišanjem, ki je v pristojnosti preiskovalnega ali razpravljajočega sodnika. Prvo je neformalno dejanje in nima procesne (dokazne) vrednosti, drugo je formalno preiskovalno dejanje, strogo oblično in z ustrežno dokazno vrednostjo. Čeprav tudi za zbiranje obvestil od osumljenca, ki mu je vzeta prostost, veljajo procesna pravila, podobna Mirandi, je to »zaslišanje« vendarle manj oblično kot uradno zaslišanje na sodišču, kjer je mnogo več procesnih garancij, ki ščitijo obdolženca. Možnosti za uporabo različnih taktik razgovora je v policijskem postopku dosti več, večja je tudi diskrecijska pravica preiskovalcev, s tem pa tudi možnosti neetičnega ukrepanja. »Prav v takšnih situacijah (ko imajo preiskovalci glede ukrepanja večjo ali manjšo diskrecijsko pravico, op. D.M.) je potreba po etičnem pristopu največja!« upravičeno piše Newton. (Newton, p.53)

Storilci običajno ne priznajo dejanja takoj in brezpogojno, zato skuša policija z različnimi taktikami pridobiti njihove izjave oz. priznanje. Jasno je, da policisti ne smejo uporabljati metod, ki same po sebi pomenijo kaznivo dejanje (grdo ravnanje, grožnje, telesno poškodbe, mučenje ipd.), pa tudi tistih ne, ki jih posebej prepoveduje ZKP RS (preslepitev, uporaba sugestivnih in kaptioznih vprašanj, uporaba sredstev, ki vplivajo na voljo po izpovedovanju itd.). Kljub temu pa kriminalistični učbeniki priporočajo vrsto taktik, ki morebiti ne pomenijo neposredne kršitve navedenih pravnih norm, so pa lahko moralno in etično sporne. Takšne so npr. Columbova taktika igranja naivneža, mehko – trdi pristop, zmanjševanje pomena dejanja, povečevanje prispevka žrtve, prijateljski pristop itd. (Roso), ki imajo namen pridobiti priznanje osumljenega in s tem samoobtožbo.

Preiskovalci so torej soočeni z dilemo, kako dobiti informacije in dokaze od osumljenca (da bi lahko rešili primer, ki ga drugače morebiti ni mogoče rešiti), ne da bi pri tem kršili njegove pravice kot državljana in domnevnega storilca, oziroma da ne bi ravnali neetično in nemoralno. Je torej vsaka laž, vsaka zvijača, preslepitev, zanka ali prisila neupravičljiva in neetična?

Verjetno je treba vsako ravnanje pri zaslišanju ali zbiranju obvestil ocenjevati posebej, glede na konkretne okoliščine primera. O tem, kdaj je morebitna laž ali preslepitev še opravičljiva, je pisal Kleinig, zato njegovih argumentov ne bomo ponavljali.

3.3 Ogled kraja dejanja in rekonstrukcija

Ogled kraja dejanja je eno najpomembnejših preiskovalnih dejanj, ki omogoča zbiranje materialnih dokazov in daje številne informacije o tem, kako je potekalo kaznivo dejanje in kdo je storilec. Zato je nujno, da se opravi dobro, strokovno in pravno korektno. Dokaze je treba ustrezno zavarovati, shraniti in prenesti v kriminalistični laboratorij, da ohranijo svojo dokazno vrednost. Čal, v praksi ni vedno tako. Kako usodne posledice ima lahko nestrokovno ali neetično ravnanje najbolje kaže primer O.J.Simpson.

Malomarno, površno in nestrokovno ravnanje pri izvajanju ogleda, ali celo podtikanje dokazov oz. spreminjanje dejanskega stanja je torej (če že ne kaznivo) prav gotovo neetično in nemoralno dejanje, saj se pri tem kršijo nekatera temeljna splošno priznana etična načela (vestnost, marljivost, poštenost ipd.).

Pri izvajanju ogleda pa so možna še druga neetična ravnanja: pomanjkanja pietete do pokojnika (npr. neprimerne opazke in pripombe – še zlasti seksualne narave, norčevanje, kritiziranje ipd.), razkazovanja trupla ali fotografij in video posnetkov nepooblaščenim osebam, nepotrebne razgaljenosti ali otipavanja trupla, stikanja po intimnih stvareh pokojnika ali osumljenca, nepotrebne razmetavanja predmetov ali onesnaževanja, različnih nepotrebnih komentarjev (kako je razmetano, umazano, kaj vse je uporabljal pokojni ali s čim se je ukvarjal itd.) itd. Tudi po opravljenem ogledu je včasih slišati komentarje (tako sodelavcem kot nepooblaščenim osebam) o intimnih podrobnostih žrtve, posmehovanja, izdaje skrivnosti, ki niso v zvezi s preiskavo itd.

Ob tem pa je treba upoštevati, da poteka ogled tudi ob izredno neugodnih in psihološko zelo zahtevnih razmerah (razpadajoče truplo, zmrcvarjena žrtev, žrtev, ki je bližnji sorodnik ali prijatelj preiskovalca, otrok kot žrtev, veliko krvi, pa neugodne vremenske razmere itd.), zato je razumljivo, da si skušajo preiskovalci olajšati napetost in stres tudi z šalami (včasih neprimernimi), črnim humorjem, neprimernimi opazkami, včasih tudi s kozarčkom močnega. To je do neke mere razumljivo, čeprav ne posebno etično in profesionalno, a v

ozkem krogu preiskovalcev morebiti tudi dopustno (ali vsaj ne kaznivo). Zlasti ogledi pri krvnih deliktih so psihično izredno zahtevni, zato ni presenetljivo, da mnogi odlični kriminalisti po določenem času preiskovanja teh kaznivih dejanj zaprosijo za premestitev drugam in da čutijo nekateri neugodne psihične posledice tudi po upokojitvi.

Podobno je mogoče reči za rekonstrukcijo dejanja, ki tudi lahko poteka neetično in neprofesionalno, z nepotrebni komentarji in opazkami, kritiziranjem in podobnim. Zakon o kazenskem postopku v 246. členu posebej navaja, da se rekonstrukcija ne sme opravljati tako, da bi se žalila javni red in morala. To pomeni, da ni mogoče obnoviti poteka kaznivih dejanj tako, da bi bilo to neetično in nemoralno – npr. z razgaljenjem osebe, izvajanjem nemoralnih dejanj itd. Posebno vprašanje je, ali je obdolženca mogoče prisiliti, da sodeluje pri rekonstrukciji ali eksperimentu in da tako ponovno psihično podoživlja kritični dogodek. (Tak primer je bil npr. pri rekonstrukciji umora z utopitvijo, ki je potekala v bazenu ob navzočnosti obtoženca in je odvetnica zahtevala, da se odstrani, češ da to pomeni zanj prevelik psihični šok.) Iz prakse bi lahko potegnili še več primerov, ko se pri rekonstrukciji pojavljajo etično vprašljiva ravnanja ali komunikacije. Tudi te primere bi kazalo podrobneje preučiti in kriminaliste pripraviti na ustrezno ravnanje, ko pridejo v take situacije.

3.4 Hišna in osebna preiskava

Hišna in osebna preiskava posegata globoko v zasebnost posameznika, zato je pri njunem izvajanju dosti možnosti za nekorektno, neetično, strokovno oporečno ali celo kaznivo ravnanje preiskovalcev. Obe dejanji sta take narave, da omogočata tudi vpogled v zasebnost občanov, zoper katere se dejanje opravlja. Zanimivo, da zakon o kazenskem postopku ne omenja posebej tovrstnih vprašanj, saj govori le o tem, da se morata hišna in osebna preiskava opraviti obzirno, da se ne moti hišni red ter da se je pri hišni preiskavi pri odpiranju treba ogibati nepotrebni poškodbam (216. čl.). To pravzaprav preseneča, saj je izvajanje teh opravil na ta način povsem prepuščeno zgolj kriminalističnotaktičnim napotkom, ki pa etičnim vprašanjem ne namenjajo posebne pozornosti.

Še zlasti osebna preiskava je lahko občutljivo opravilo, ki ga je treba izvajati z veliko mero obzirnosti (pregled genitalij npr. pri sumu tihotapljenja mamil ipd.) in takta, saj je slačenje in pregled intimnih delov telesa neprijetno in ponižujoče. Ker so objekti osebne preiskave pogosto problematične osebe, ali osebe nižjega socialnega položaja, ali pripadniki etičnih manjšin (pri ilegalnih migracijah ipd.), je izvajanje preiskave lahko pretirano žaljivo ali neosebno, z nepotrebni pripombami ali komentarji, brez ustrezne etične komponente.

Hišna preiskava je nekoliko manj občutljivo področje, toda tudi pri njej so možnosti za etično vprašljiva ravnanja. Preiskovalci namreč lahko bolj ali manj taktno (čeprav temeljito) pregledujejo prostore in predmete, razmetavajo in prevračajao

stvari, trgajo in nasilno odpirajo predmete, poškodujejo stvari ali jih zamažejo, pregledujejo stvari, ki z iskanimi predmeti niso povezani (pornografska literatura, zasebne fotografije, osebni dnevniki in zapisi ipd.) ter prenašajo intimne skrivnosti preiskovane osebe nepooblaščenim osebam ali sodelavcem. Že tako je brskanje tujca po osebnih predmetih za lastnika neprijetno in ponižujoče, zato je upoštevanje etičnih in moralnih načel pri izvajanju hišne in osebne preiskave izjemno pomembno. Kriminalistična taktika bo morala tem vprašanjem v prihodnosti nameniti več pozornosti. Obdolženci se včasih tudi pritožujejo, da so jim bili materialni dokazi, ki so jih našli pri hišni ali osebni preiskavi, podtaknjeni (še zlasti pri kaznivih dejanjih v zvezi z mamili ali orožjem), ali da so sledove podtaknili sami preiskovalci (npr. krvni sledovi v zadevi O.J.Simpson).

3.5 Prikriti preiskovalni ukrepi

Posebno veliko etičnih vprašanj in dilem nastaja pri tajnem policijskem delovanju (pri undercover agentih), kjer se prikriti preiskovalci soočajo z vrsto čustvenih, moralnih in pravnih težav in so jim kos le močne osebnosti in dobro pripravljeni in izurjeni agenti, ki so hkrati tudi ustrezno vodeni in nadzorovani. Skušnjave so velike, možnosti namerne kompromitacije prav tako, prihaja lahko do čustvene navezanosti do pripadnikov(ic) kriminalne skupine itd., kar vse povzroča močne etične in moralne konflikte in dileme. Podobno je pri izvajanju drugih prikritih preiskovalnih ukrepov, ki so zlasti pri razkrivanju organiziranih kriminalnih skupin nepogrešljivi, vendar zelo občutljivi in nevarni.

Tajni (prikriti) policist mora vzbuditi zaupanje članov kriminalne zdužbe, v kateri bo deloval, saj ga bodo le tako sprejeli medse. Mora se torej pretvarjati in kazati drugačno osebnost, kot v resnici je. Člane zdužbe mora preslepiti z igranim vedenjem, lažnimi izjavami, spremenjenimi stališči in vrednotami. Opazuje kriminalna dejanja skupine in se navidez strinja z njimi oziroma jih celo podpira. Dostikrat mora s sodelovanjem pri (vsaj manjših) kaznivih dejanjih pokazati, da je zares njihov član. Še težje je, ko za pridobitev zaupanja tajni policist vzpostavi tesne prijateljske ali celo intimne vezi s posameznimi člani kriminalne skupine. (Pollock, s.179) Na ta način skuša doseči njihovo priznanje kaznivega dejanja ali zbrati dokaze zoper njih. Izdaja je očitna in boleča za vse udeležence. Dileme so še večje, če se v takih odnosih vname resnično prijateljstvo ali ljubezen. Prikriti preiskovalec je v veliki etični dilemi: izdati prijateljstvo ali policijske kolege, ki so ga poslali v akcijo. Nobena odločitev ni lahka niti povsem etična. Stiske so hude, zato je vedno možnost, da jih rešuje z zatekanjem v alkohol in droge.

Pri prikitem preiskovanju (undercover dejavnosti) pa se pojavlja še eno etično vprašanje: skušnjava, da bi si preiskovalec prisvojil denar ali predmete, ki mu jih ponuja kriminalna skupina (ali obratno, denar, ki ga je policija namenila za

tajno operacijo) oziroma prevzel njihov način življenja. Denar, dragi avtomobili, jahte, razkošne hiše, nakit, drage restavracije ipd. lahko hitro premamijo (skromno plačanega) policista, da sprejme ponujeno in to racionalizira na različne načine kot nujno, potrebno, upravičeno ipd. Ker je težko zagotoviti učinkovit in stalen nadzor nad delom prikritega preiskovalca, so možnosti in skušnjave še večje. (Dvoršek)

Etične dileme nastajajo tudi pri uporabi tajnih policijskih sodelavcev oziroma informantov. To so osebe, ki niso policisti, vendar iz različnih razlogov sodelujejo s policijo in ji posredujejo informacije o kriminalni skupini. Nedvomno gre tudi v tem primeru za preslepitev, pa tudi za izdajo, zato so podobno kot prikriti policisti v moralnih in etičnih dilemah. Situacija je zanje še nekoliko hujša, saj niso policisti in so ob morebitnem odkritju izpostavljeni neizprosному maščevanju članov kriminalne združbe. Programi za zaščito prič niso vedno zanesljivi ali pa jih sploh ni.

4 Poučevanje etike

V zadnjih letih se je med vodstvenimi policijskimi delavci zlasti v vzhodno- in srednjeevropskih državah zelo povečalo zanimanje za policijsko etiko. To je tudi razumljivo, saj se je v mnogih državah spremenil politični sistem in prekinila tradicija t.i. milice, razširili so se novi, demokratični pogledi na vlogo in položaj policije v družbi. Ne bi mogli trditi, da tudi v nekdanjih sistemih niso govorili o morali in etiki v policiji, vendar so bila ta razmišljanja omejena na idealizirano in ideologizirano »socialistično« etiko, ki naj bi bila sama po sebi temelj korektnega odnosa miličnikov do občanov. Posebnih etičnih kodeksov policije ni bilo, zato so etična načela običajno uvrščali med t.i. temeljna kriminalistična načela (glej npr. Vodinelić) in jih tako s poučevanjem kriminalistične taktike in metodike prenašali v prakso. Lahko trdimo, da so etična in moralna načela kriminalističnega dela nasploh poučevali na policijskih šolah le v okviru predavanj kriminalistike in ne kot nek poseben predmet. Zanimiva so stališča kriminalistov iz nekdanjih socialističnih držav (zlasti nekdanje Sovjetske zveze), da je treba razlikovati »buržuazno« kriminalistiko, ki temelji na izkoričanju ljudi in kapitalizmu, od »socialistične« kriminalistike, ki spoštuje človeka in varuje delavski razred pred izprijenimi zločinci. Kakšna je bila v resnici ta »socialistična« kriminalistika in njena skrb za človekove pravice, je seveda dobro znano.

Podobno stanje glede obravnavanja policijske etike je bilo tudi v nekdanji Jugoslaviji in s tem tudi v Sloveniji, čeprav je treba poudariti, da je imela Slovenija lastno policijo, ki je bila tudi bolj liberalna od policije v drugih jugoslovanskih republikah. Od kriminalističnih piscev je zlasti Vodinelić med kriminalističnimi načeli poudarjal načelo »socialistične etike in humanizma«, ki je vendarle vsebovalo tudi napotke, kako pri preiskovanju kaznivih dejanj ravnati korektno in etično. (Vodinelić)

Po osamosvojitvi je Slovenija hitro pripravila in izdala Kodeks policijske etike (1992), ki upošteva izhodišča Deklaracije o človekovih pravicah OZN, ter številne druge dokumente oziroma kodekse o policijski etiki. Prav tako je bilo ustanovljeno častno razsodišče, posebne določbe o policijski etiki pa ima tudi Zakon o policiji (1998), ki je tako tudi formalno potrdil že prej izdani Kodeks in častno razsodišče. (Več o tem glej Pečar, 2000).

Skupaj s preusmeritvijo policijskega dela iz klasičnega represivnega modela v v skupnost usmerjeno policijsko delo (community policing) oziroma v probleme usmerjeno delo (problem oriented policing) naraščajo tudi prizadevanja po večjem spoštovanju človekovih pravic ter bolj etičnem in moralnem delu policije. Kljub temu so policijski šefi še marsikje prepričani, da je etičnost policijskega dela mogoče zagotoviti le s kodeksi etike in predavanji o etiki v okviru policijskega izobraževanja in usposabljanja. Policijske akademije in visoke policijske strokovne šole z veliko vneto pripravljajo programe in predavanja o policijski etiki, prirejajo simpozije in seminarje o tem ter si prizadevajo, da bi policisti na ta način pridobili ustrezno znanje ter ga vnesli v prakso. To je seveda prav in koristno, toda praksa kaže, da se razmere kljub predavanjem in prizadevanjem policijskih vodstev ne izboljšujejo vedno tako hitro kot bi želeli. Problem je morda v tem, da ni tako pomembno naučiti se na pamet etičnih pravil, ampak sprejeti jih v svojo osebnost in jih integrirati ne le v svoje delo, temveč tudi v vsakdanje življenje. Pri tem so seveda izrednega pomena vzdušje in odnosi v kolektivu, zato ni naključje, da številni ugledni pisci namenjajo še posebno pozornost razvijanju policijske etike vodenja oz. etike managerskega policijskega kadra (Franke, Ahlf).

Vse to velja za policijo v celoti, tako uniformirano kot tudi kriminalistično. Glede na naša izhodišča, da obstajajo pri preiskovanju kaznivih dejanj posebne situacije, ki terjajo tudi posebno etično pripravo, pa bi bilo koristno, da bi več pozornosti namenili izdelavi specialnih etičnih kodeksov za preiskovanje kaznivih dejanj. Tako kot sedaj nekateri avtorji posebej obravnavajo etična vprašanja v zvezi s preiskovanjem kaznivih dejanj, bi lahko pripravili tudi poseben etični kodeks, ki bi zajemal predvsem kriminalistične delavce in preiskovalce. Kodeks in nadaljnje raziskovanje in preučevanje problemov etike pri odkrivanju in obravnavanju kaznivih dejanj (še zlasti tudi v zvezi z odnosom do žrtev) bi po mojem mnenju še več prispeval k boljšemu in bolj etičnemu delu policije na tem področju.

5 Sklepne misli

V prispevku sem želel prikazati nekatera specifična etična vprašanja in dileme, ki se kažejo pri preiskovanju kaznivih dejanj. Čeprav načela policijskih etičnih kodeksov veljajo za vse policiste in vso njihovo dejavnost enako, so pri kriminalističnem delu vendarle nekatere posebnosti, ki terjajo tudi svojstveno obravnavo. Razumljivo je, da morajo preiskovalci

ravnati v skladu z zakonskimi normami in svojimi pooblastili, vendar v praksi vedno obstaja tudi polje diskrecije oz. sivo polje med izrecno prepovedanim in dovoljenim, kjer je treba uporabiti predvsem etična merila. Od tega, kako prefinjen in izostren občutek za vprašanje, kaj je etično prav in kaj ne, ima posamezni policist ali kriminalist, je odvisno njegovo ukrepanje pri preiskovanju kaznivih dejanj, kakor tudi njegov odnos do storilcev, žrtev in prič.

Kljub temu, da je že sam proces preiskovanja po svoji naravi konflikten in včasih tudi etično sporen, da ne velja povsem načelo enakosti orožja v kazenskem postopku in se preiskovalci srečujejo z mnogimi ovirami in težavami, ki jih storilci ne poznajo, da se kriminalisti pogosto znajdejo med tnalom etičnih načel in nakovalom zahtev po učinkovitosti preiskovanja, da zato dostikrat hodijo po ostrem robu med zakonitim in nezakonitim ter da so pri tem osamljeni in izpostavljeni kritikam, aferam in sankcijam, morajo vendarle upoštevati človekove pravice in splošna in posebna etična načela. Čim bolj bomo raziskovali in preučevali občutljive situacije, v katerih se pri preiskovanju znajdejo policisti, in vzroke ter način ukrepanja v takšnih položajih, tem lažje bomo odpravljali napačne ali neetične odločitve in ravnanja oziroma jih bomo vsaj bolje razumeli in ocenjevali.

LITERATURA:

1. Ahlf, E.H. (2000). *Ethik im Polizei-Management*, BKA Wiesbaden.
2. Dalajlama (2000). *Etika za novo tisočletje*, Ljubljana.
3. Dvoršek, A. (2000). Ethics and criminal investigation of organized crime, v: *Policing in Central and Eastern Europe*, College of Police and Security Studies, Ljubljana. (M.Pagon Ed.)
4. Francis, D. (2000). The Bruce Lee Case, *Police Review*, 10.3., str. 16–18
5. Franke, S. (1997). *Polizeiführung und Ethik*, Regensburg Verlag, Munster.
6. Kleinig, J. (1999). *The Ethics of Policing*, Cambridge University Press, Cambridge.
7. Kobe, P. (1968). »Enakost orožja« v kazenskem postopku v jugoslovanskem kazenskem procesnem pravu. *Zbornik znanstvenih razprav*. Pravna fakulteta, Ljubljana, s.180–200
8. Maver, D. (1997). *Kriminalistika*, Uradni list, Ljubljana
9. Newton, T. (1998). The Place of Ethics in Investigative Interviewing by Police Officers. *The Howard Journal of Criminal Justice*, 37/1
10. Ogle, R.R. (1997). O.J.Simpson: Not Guilty By Reason of Inanity, Copywrite by RR Ogle.
11. Pečar, . (2000). Vrednotenje kršitev (kodeksa) policijske etike (neetičnost kot odklonskost), *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 51/ 1, str.14–31
12. Pollock in Becker (1995). Law Enforcement Ethics: Using Officers' Dilemmas as a Teaching Tool, *Journal of Criminal Justice Education*, 6/1
13. Pollock, J.M. (1998). *Ethics in Crime and Justice*, Wadsworth Publ.Comp. Belmont CA.
14. Roso, Z. (1995). *Informativni razgovor i intervju*. MUP Hrvatske, Zagreb.
15. Sheck, B.et.al. (2000). *Actual Innocence*, Doubleday, New York.
16. Vodinelić, V. (1984). *Kriminalistika*, Savremena Aministracija, Beograd.
17. Vodopivec, K. (1985). Sistemska analiza predkazenskega in kazenskega postopka, *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, Ljubljana 36/3, str. 195–206.
18. Zupančič, B.M. (1981). *Criminal Law: The Conflict and the Rules*. New York, doctoral disertation.

Ethics in criminal investigation: Some dilemmas and problems

Maver, D., Ph.D. Associate Professor, Dean, College of Police and Security Studies, Kotnikova 8, 1000 Ljubljana, Slovenia

Police codes of ethics usually deal with the police force and police work as a whole, and do not draw a distinction between the work of uniformed and criminal police. However, there are certain specifics in criminal investigation which involve special ethical and moral problems and dilemmas and demand special attention and research. These specifics derive from the very nature of criminal investigation as a truth finding process (as we see it on the Continent) or as a reconstruction of the past (according to some American writers) within the framework of the rules of criminal procedure. An important ethical question is thus related to suspicion as the driving power of an investigation: is it ethical in principle to suspect a person of being the perpetrator of a criminal offence only on the basis of clues, suspicious circumstances or vague information? Is it ethical to suspect and to doubt someone at all? However, without suspicion there would be no investigation and without a hypothesis of guilt, important facts would not be sought or uncovered. On the other hand, is it right to allow unethical behaviour by perpetrators while demanding strict legal and ethical behaviour from investigators? Can it be considered an equal fight between two opposite sides and can we talk about »equality of arms« when one side (the perpetrator) is unimpeded in his/her activities (can lie, cheat, mislead, threaten, destroy evidence etc.), while the other side has to adhere to strict legal and ethical restrictions? We suggest that special codes of ethics for investigators should be established.

Key words: criminal investigation, ethics, police code of ethics, investigators

UDC 174 + 343.985